

تبیین رفاه مالی از طریق مسیرهای دوگانه: تحلیل نقش میانجی سختی و رضایت مالی در رابطه بین سواد مالی و استرس مالی

سری رفیق عبدالرزاق الدروغ

گروه مدیریت مالی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مهدی معدنچی زاج

گروه مدیریت مالی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

maadanchi@yahoo.com

فاطمه صمدی

گروه مدیریت مالی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۸

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تبیین سازوکارهای روان‌شناختی-رفتاری مؤثر بر رفاه مالی، مدل مفهومی دوگانه‌ای را ارائه و آزمون می‌کند که نقش میانجی متوالی سختی مالی و رضایت مالی را در رابطه بین سواد مالی (عامل توانمندساز) و استرس مالی (عامل بازدارنده) با رفاه مالی بررسی می‌نماید. این مطالعه کاربردی و توصیفی-همبستگی مبتنی بر مدل‌سازی معادلات ساختاری (PLS-SEM) است. جامعه پژوهش شامل دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های دولتی و خصوصی شهر نجف (عراق) بوده و نمونه‌ای به حجم ۳۶۶ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای گردآوری شد. برای اندازه‌گیری سازه‌ها از مقیاس‌های معتبر بین‌المللی استفاده شد و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزارهای SPSS و SmartPLS انجام شد؛ آزمون معناداری از طریق بوت‌استرپینگ با ۵۰۰۰ بازنمونه صورت گرفت. نتایج نشان دادند سواد مالی تأثیر منفی و معناداری بر سختی مالی دارد ($\beta = -0.351, p < 0.001$)؛ استرس مالی تأثیر مثبت و معناداری بر سختی مالی دارد ($\beta = 0.483, p < 0.001$). سختی مالی بر رضایت مالی اثر منفی و رضایت مالی بر رفاه مالی اثر مثبت و معنادار داشت. سواد مالی از طریق زنجیره سختی مالی $\rightarrow$ رضایت مالی اثر مثبت غیرمستقیم و استرس مالی از طریق همان زنجیره اثر منفی غیرمستقیم بر رفاه مالی داشت. به این نتیجه دست یافتیم که رفاه مالی تحت تأثیر عوامل شناختی (سواد مالی) و هیجانی (استرس مالی) قرار دارد که از مسیر میانجی «کاهش/افزایش سختی مالی $\rightarrow$ تغییر رضایت مالی» منتقل می‌شود. طراحی برنامه‌های ترکیبی افزایش سواد مالی و کاهش استرس مالی توسط سیاست‌گذاران و نهادهای آموزشی و مالی توصیه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: رفاه مالی؛ سواد مالی؛ استرس مالی؛ سختی مالی؛ رضایت مالی؛ مدل‌سازی معادلات ساختاری.

۱- مقدمه

رفاه مالی^۱ به توانایی فرد در مدیریت منابع مالی به گونه‌ای که احساس امنیت و آزادی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی داشته باشد اطلاق می‌شود و به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های حیاتی کیفیت زندگی در پژوهش‌های معاصر شناخته شده است. دفتر حمایت مالی از مصرف‌کنندگان^۲ ۲۰۱۷، دستیابی به رفاه مالی نه تنها به وضعیت عینی درآمد و دارایی بستگی دارد، بلکه تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی-رفتاری مانند دانش مالی و فشارهای هیجانی نیز قرار می‌گیرد. به‌عبارت دیگر، ترکیب ظرفیت شناختی برای تصمیم‌گیری مالی و وضعیت هیجانی مرتبط با نگرانی‌های اقتصادی، تعیین‌کننده تجربه فرد از رفاه مالی است.

سواد مالی^۳ فراتر از دانش نظری، توانایی کاربرد دانش و مهارت‌های مالی برای اتخاذ تصمیمات مؤثر و مدیریت بهینه منابع است و در پژوهش‌های متعدد به‌عنوان عامل کاهش‌دهنده مشکلات مالی و بهبود رفتارهای مالی معرفی شده است (لوساردی و میچل^۴، ۲۰۱۴، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۵، ۲۰۲۰) در مقابل، استرس مالی^۶ به‌عنوان یک واکنش هیجانی منفی به نگرانی‌های مالی، می‌تواند فرآیندهای تصمیم‌گیری را مختل کند و به رفتارهای پرریسک یا تعویق در تصمیمات منجر شود که نهایتاً شرایط عینی دشوارتر مالی را تشدید می‌کند (گوان^۷، ۲۰۲۲).

با وجود شواهد فراوان درباره اثرات مستقیم این پیشایندها، پرسش‌های مهمی درباره سازوکارهای دقیق انتقال اثرات آنها به رفاه مالی باقی مانده است. یکی از ابعاد کمتر بررسی شده، نقش میانجی‌گری متوالی تجارب عینی مالی (سختی مالی) و ارزیابی ذهنی از وضعیت مالی (رضایت مالی) است؛ از منظر مفهومی، منطقی است که ابتدا تجارب عینی نظیر ناتوانی در پرداخت یا مواجهه با هزینه‌های غیرمنتظره رخ دهد و سپس این تجارب در ارزیابی ذهنی فرد (رضایت مالی) تبلور یابد؛ این فرآیند متوالی می‌تواند مسیر ارتباطی بین پیشایندهای شناختی/هیجانی و رفاه مالی را توضیح دهد.

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری، دو مسیر متضاد را هم‌زمان آزمون می‌کند: مسیر توانمندسازی که از سواد مالی نشأت می‌گیرد و با کاهش سختی مالی و افزایش رضایت مالی به بهبود رفاه مالی می‌انجامد، و مسیر بازدارندگی که ناشی از استرس مالی است و با تشدید سختی مالی و کاهش رضایت مالی رفاه مالی را تضعیف می‌سازد. نوآوری این تحقیق در تلفیق هر دو مسیر و بررسی نقش میانجی متوالی سختی مالی و رضایت مالی به‌صورت یک چارچوب یکپارچه است.

هدف‌های پژوهش به‌طور خلاصه عبارت‌اند از: (۱) بررسی تأثیر مستقیم سواد مالی و استرس مالی بر سختی مالی، (۲) بررسی تأثیر مستقیم سختی مالی بر رضایت مالی و تأثیر رضایت مالی بر رفاه مالی، و (۳) آزمون نقش

^۱ : (Financial well-being)

^۲ : CFPB

^۳ : (Financial literacy)

^۴ : Lusardi & Mitchell

^۵ : OECD

^۶ : (Financial stress)

^۷ : Guan et al

میانجی متوالی سختی مالی و رضایت مالی در انتقال اثرات سواد مالی و استرس مالی به رفاه مالی. داده‌های این مطالعه از یک نمونه ۳۶۶ نفری از دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های دولتی و خصوصی شهر نجف (روش نمونه‌گیری: تصادفی طبقه‌ای؛ میانگین سنی ≈ 35 سال) گردآوری شد و تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS و SmartPLS انجام گردید. ساختار مقاله به گونه‌ای است که در ادامه ابتدا مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش ارائه می‌شود، سپس روش‌شناسی تشریح و یافته‌ها گزارش شده و در انتها بحث، پیامدها، محدودیت‌ها و پیشنهادهای پژوهشی آورده می‌شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این بخش، به تعریف مفاهیم کلیدی و مرور مطالعات پیشین پرداخته می‌شود تا چارچوب نظری پژوهش تبیین گردد.

۲-۱. متغیرهای پژوهش

رفاه مالی: وضعیتی چندبعدی است که در آن فرد بر امور مالی خود کنترل دارد، ظرفیت مواجهه با بحران‌های مالی را داراست، در مسیر دستیابی به اهداف مالی خود قرار دارد و از آزادی انتخاب برای بهبود کیفیت زندگی برخوردار است (بروگن و همکاران^۱، ۲۰۱۷).
سواد مالی: فراتر از دانش صرف، به توانایی کاربرد مهارت‌ها و دانش مالی برای اتخاذ تصمیمات مؤثر و آگاهانه در گستره‌ای از زمینه‌های مالی اطلاق می‌شود (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۵، ۲۰۲۰).
استرس مالی: یک پاسخ هیجانی و فیزیولوژیک منفی به نگرانی‌های مرتبط با وضعیت مالی و بدهی‌ها است که می‌تواند منجر به اضطراب، افسردگی و کاهش عملکرد فردی شود (گوان و همکاران^۷، ۲۰۲۲).
سختی مالی: به تجارب ملموس و عینی ناشی از کمبود منابع مالی، نظیر ناتوانی در پرداخت قبوض، بدهی‌های معوقه یا حذف نیازهای اساسی به دلیل محدودیت‌های مالی، اشاره دارد (آنجل و همکاران^۲، ۲۰۲۱).
رضایت مالی: یک ارزیابی شناختی و عاطفی فرد از وضعیت مالی خود است که نشان‌دهنده میزان رضایت او از درآمد، پس‌انداز و ثروت فعلی‌اش می‌باشد (انگ و دینر^۳، ۲۰۱۹).

۲-۲. پیشینه پژوهش

پیشینه داخلی

در سال‌های اخیر، پژوهش‌های متعددی در ایران به بررسی عوامل مؤثر بر رفاه مالی و متغیرهای مرتبط با آن پرداخته‌اند. نتایج این مطالعات نشان داده‌اند که سواد مالی به عنوان یک توانمندساز کلیدی، نقشی اساسی در بهبود رفتارهای مالی افراد و کاهش سختی‌های مالی ایفا می‌کند. برای مثال، فولادلو و همکاران (۱۴۰۲) در

^۱ : Brügggen et al.

^۲ : Angel et al

^۳ : Ng & Diener,

مطالعه‌ای جامع نشان داده‌اند که سواد مالی نه تنها به افزایش رضایت مالی و رفاه ذهنی کمک می‌کند، بلکه به عنوان یک عامل مهم در کاهش مشکلات مالی و بهبود کیفیت زندگی شناخته می‌شود. پژوهش‌های دیگری نیز تأکید دارند که افراد با سطح سواد مالی بالاتر توانایی بیشتری در مدیریت بودجه و اجتناب از بدهی‌های پرریسک دارند، که این امر به کاهش سختی مالی منجر می‌شود.

از سوی دیگر، مطالعات داخلی نشان داده‌اند که استرس مالی به عنوان یک عامل هیجانی مخرب، سلامت روان و توانایی تصمیم‌گیری منطقی افراد را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. به عنوان مثال، مطالعه‌ای توسط حسینی و همکاران (۱۴۰۱) نشان داد که استرس مالی می‌تواند باعث افزایش رفتارهای غیرمنطقی مالی و کاهش توانایی افراد در مدیریت هزینه‌ها شود. همچنین، سختی مالی به عنوان پیامدی از استرس مالی، نقش مهمی در کاهش رضایت مالی و رفاه مالی ایفا می‌کند. محقق‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی دریافتند که سختی مالی، به‌ویژه در میان خانواده‌های کم‌درآمد، تأثیر مستقیمی بر رضایت مالی دارد و به‌طور غیرمستقیم رفاه مالی افراد را کاهش می‌دهد.

علاوه بر این، مطالعات داخلی به نقش رضایت مالی به عنوان یک میانجی در رابطه میان وضعیت مالی عینی و رفاه ذهنی اشاره کرده‌اند. مطالعه‌ای توسط رضایی و همکاران (۱۴۰۲) تأکید کرد که رضایت مالی، ارزیابی ذهنی و هیجانی افراد از وضعیت مالی خود است و نقش کلیدی در انتقال اثرات وضعیت مالی به رفاه کلی دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که در ایران نیز، ترکیب عوامل شناختی (سواد مالی) و هیجانی (استرس مالی) برای بهبود رفاه مالی امری ضروری است.

پیشینه خارجی

در مطالعات بین‌المللی، سواد مالی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده رفاه مالی شناخته می‌شود. لوساردی و میچل^۴ (۲۰۱۴) در پژوهشی برجسته تأکید کردند که سواد مالی فراتر از دانش نظری، توانایی کاربرد مهارت‌های مالی برای مدیریت منابع و اتخاذ تصمیمات مالی آگاهانه را فراهم می‌کند. این پژوهش نشان داد که افراد با سطح بالای سواد مالی تمایل بیشتری به پس‌انداز، سرمایه‌گذاری‌های طولانی‌مدت و اجتناب از بدهی‌های پرهزینه دارند، که این امر به کاهش سختی مالی و افزایش رفاه مالی منجر می‌شود. علاوه بر این، (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱، ۲۰۲۰) در گزارش خود به این نتیجه رسید که سواد مالی، یکی از مؤلفه‌های اساسی برای دستیابی به رفاه مالی است، به‌ویژه در میان جوامع با اقتصادهای در حال توسعه.

استرس مالی نیز به عنوان یک عامل منفی در مطالعات بین‌المللی مورد بررسی قرار گرفته است. گوان و همکاران^۲ (۲۰۲۲) در پژوهش خود نشان دادند که استرس مالی می‌تواند منجر به افزایش رفتارهای پرریسک مالی، کاهش توانایی تصمیم‌گیری منطقی و در نهایت سختی مالی شود. این یافته‌ها بیانگر آن است که استرس مالی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رفاه مالی افراد تأثیر منفی دارد. همچنین، دانتریگر و راتنر^۳ (۲۰۲۲) در

^۱: (OECD)

^۲: Danziger & Ratner

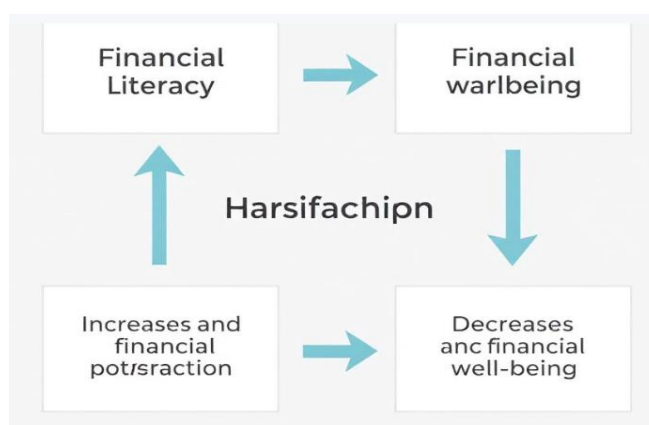
بررسی خود به این نتیجه رسیدند که فشارهای مالی می‌توانند چرخه‌ای از سختی مالی و کاهش رضایت مالی را ایجاد کنند که نهایتاً بر رفاه کلی افراد تأثیرگذار است.

در زمینه نقش میانجی‌گری رضایت مالی، پژوهش‌های خارجی نیز نتایج مشابهی ارائه کرده‌اند. فولادلو و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در یک بررسی نظام‌مند نشان دادند که رضایت مالی به عنوان یک ارزیابی ذهنی از وضعیت مالی فرد، نقش کلیدی در رابطه بین وضعیت مالی عینی و رفاه ذهنی دارد. به عبارت دیگر، داشتن منابع مالی کافی تنها زمانی به رفاه مالی منجر می‌شود که فرد از وضعیت مالی خود احساس رضایت داشته باشد. این یافته‌ها با نتایج مطالعات انجام‌شده توسط بروگن و همکاران^۲ (۲۰۱۷) هم‌خوانی دارد که تأکید کرده‌اند رضایت مالی می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم رفاه مالی را تحت تأثیر قرار دهد.

در مجموع، مطالعات داخلی و خارجی به‌طور هم‌زمان تأکید دارند که سواد مالی و استرس مالی از طریق سازوکارهای میانجی نظیر سختی مالی و رضایت مالی، تأثیرات قابل‌توجهی بر رفاه مالی افراد دارند. پژوهش حاضر با الهام از نظریه مسیر دوگانه^۲ به دنبال ارائه چارچوبی جامع برای تبیین هم‌زمان دو مسیر توانمندسازی و بازدارندگی است که از کانال سختی مالی و رضایت مالی عبور کرده و به رفاه مالی ختم می‌شوند.

۲-۳. مدل مفهومی و فرضیه‌ها

دل مفهومی این پژوهش که بر اساس مبانی نظری و پیشینه تحقیقاتی تدوین شده است، به منظور تبیین سازوکارهای روانشناختی-رفتاری مؤثر بر رفاه مالی طراحی گردیده است. این مدل، یک چارچوب یکپارچه است که نشان می‌دهد چگونه پیشایندهای روانشناختی کلیدی از طریق یک فرآیند دومرحله‌ای میانجی، بر متغیر پیامد نهایی، یعنی رفاه مالی، تأثیر می‌گذارند. مدل مفهومی پژوهش در شکل (۱) نمایش داده شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

^۱ : Fuladlu et al

^۲ : (Dual Pathway Theory)

همانطور که در مدل مشاهده می‌شود، این چارچوب بر دو مسیر اصلی و متضاد استوار است: مسیر توانمندسازی که از سواد مالی نشأت می‌گیرد و مسیر بازدارندگی که با استرس مالی آغاز می‌شود. در ادامه، اجزا و روابط فرض شده در این مدل به تفصیل تشریح می‌شوند:

اجزای مدل:

متغیرهای مستقل (پیشایندها):

سواد مالی^۱: به عنوان یک عامل توانمندساز و منبع شناختی، دانش و مهارت لازم برای اتخاذ تصمیمات مالی آگاهانه را فراهم می‌کند. در این مدل، سواد مالی به عنوان نقطه شروع مسیر مثبت به سوی رفاه مالی در نظر گرفته شده است.

استرس مالی^۲: به عنوان یک عامل بازدارنده و منبع هیجانی منفی، فشار روانی ناشی از نگرانی‌های مالی را نمایندگی می‌کند. این متغیر، آغازگر مسیر منفی است که می‌تواند رفاه مالی را تضعیف کند.

متغیرهای میانجی متوالی^۱

این مدل، فرآیند تأثیرگذاری را از طریق دو متغیر میانجی که به صورت متوالی عمل می‌کنند، تبیین می‌نماید. این توالی منطقی است، زیرا تجارب عینی (سختی مالی) اغلب مقدم بر ارزیابی‌های ذهنی (رضایت مالی) هستند. سختی مالی^۲: این متغیر به عنوان میانجی اول، جنبه عینی و رفتاری وضعیت مالی فرد را نشان می‌دهد. سختی مالی به تجارب ملموسی مانند ناتوانی در پرداخت قبوض یا مواجهه با کمبود منابع برای تأمین نیازهای اساسی اشاره دارد.

رضایت مالی^۳: این متغیر به عنوان میانجی دوم، جنبه ذهنی و ادراکی وضعیت مالی را می‌سنجد. رضایت مالی، ارزیابی شناختی و عاطفی فرد از کفایت منابع مالی و وضعیت کلی اقتصادی خود است.

متغیر وابسته (پیامد):

رفاه مالی^۱: این متغیر به عنوان پیامد نهایی مدل، وضعیت مطلوبی را نشان می‌دهد که در آن فرد بر امور مالی خود کنترل دارد، از امنیت مالی برخوردار است و آزادی انتخاب برای یک زندگی مطلوب را داراست.

تشریح مسیرهای مدل:

۱. مسیر اول: مسیر توانمندسازی از طریق سواد مالی

این مسیر چگونگی تبدیل دانش به رفاه را تبیین می‌کند:

فرض بر این است که سواد مالی بالاتر، با توانمند ساختن فرد در مدیریت بهینه منابع، به طور مستقیم منجر به کاهش سختی مالی می‌شود (رابطه منفی).

^۱: (Sequential Mediators)

^۲: (Financial Hardship)

^۳: (Financial Satisfaction)

کاهش سختی مالی (تجربه مشکلات کمتر) به نوبه خود، احساس رضایت مالی فرد را افزایش می‌دهد (رابطه منفی).

در نهایت، رضایت مالی بالاتر، به عنوان یکی از اجزای کلیدی رفاه، مستقیماً رفاه مالی را بهبود می‌بخشد (رابطه مثبت).

بنابراین، این مدل فرضیه میانجی‌گری متوالی را مطرح می‌کند که در آن، تأثیر مثبت سواد مالی بر رفاه مالی، از طریق زنجیره "کاهش سختی مالی و سپس افزایش رضایت مالی" منتقل می‌شود.

۲. مسیر دوم: مسیر بازدارندگی از طریق استرس مالی

این مسیر چگونگی تأثیر منفی هیجانات بر رفاه را نشان می‌دهد:

فرض می‌شود که سطح بالای استرس مالی، با مختل کردن فرآیندهای تصمیم‌گیری منطقی و افزایش رفتارهای مالی پرخطر، مستقیماً به افزایش سختی مالی منجر می‌شود (رابطه مثبت).

افزایش سختی مالی نیز همانند مسیر قبل، باعث کاهش رضایت مالی می‌گردد (رابطه منفی).

در نهایت، کاهش رضایت مالی، سطح رفاه مالی فرد را تضعیف می‌کند (رابطه مثبت).

در این مسیر نیز، تأثیر منفی استرس مالی بر رفاه مالی از طریق همان سازوکار میانجی متوالی "افزایش سختی مالی و سپس کاهش رضایت مالی" عمل می‌کند.

به طور خلاصه، این مدل مفهومی با ارائه یک چارچوب دوگانه، نشان می‌دهد که رفاه مالی محصول یک فرآیند پیچیده است که هم تحت تأثیر دانش و توانمندی‌های فرد (سواد مالی) و هم هیجانات و فشارهای روانی (استرس مالی) قرار دارد و این تأثیرات از کانال تجارب عینی و ارزیابی‌های ذهنی فرد عبور می‌کنند.

۳. روش‌شناسی پژوهش

۳-۱. طرح پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و از منظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی-همبستگی است. برای آزمون روابط علی بین متغیرها و برازش مدل مفهومی، از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با روش حداقل مربعات جزئی (PLS) استفاده می‌شود.

۳-۲. جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های دولتی و خصوصی شهر نجف در کشور عراق است. این جامعه به دلیل برخورداری از سطح تحصیلات بالا و دسترسی به امکانات مالی و بانکی، به عنوان نمونه‌ای مناسب برای مطالعه انتخاب شده است. با استفاده از فرمول کوکران و با در نظر گرفتن سطح اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪، حجم نمونه مورد نیاز برابر با ۳۶۶ نفر تعیین شد.

روش نمونه‌گیری مورد استفاده در این پژوهش از نوع تصادفی طبقه‌ای است. در این روش، ابتدا دانشگاه‌های شهر نجف به دو طبقه دانشگاه‌های دولتی و خصوصی تقسیم شدند. سپس، از هر طبقه به نسبت تعداد دانشجویان و اساتید، نمونه‌هایی به صورت تصادفی انتخاب شد.

۳-۳. ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته/استاندارد شامل بخش‌های زیر بود:

بخش اول: اطلاعات جمعیت‌شناختی (سن، جنسیت، تحصیلات و...).

بخش دوم: سنجش متغیرهای پژوهش با استفاده از گویه‌های زیر که پاسخ به آن‌ها در طیف لیکرت پنج درجه‌ای

(از ۱=کاملاً مخالفم تا ۵=کاملاً موافقم) تنظیم گردید:

متغیرهای مکنون	ابعاد	متغیر آشکار	منبع
استرس مالی	اضطراب مالی	FS1_FS4	Wangenheim, 2022 & Brüggem
	عدم اطمینان مالی		Kalliath, 2023 & Brough
	فشار مالی		Kauffman, 2022 & Garasky
	اثرات روانی		Morrow, 2023 & Muir
سواد مالی	دانش مالی	FL1_FL4	Alessie, 2023 & ,van Rooij, Lusardi
	مهارت‌های برنامه‌ریزی مالی		Volpe, 2022 & Chen
	تصمیم‌گیری مالی		Huston, 2022
	استفاده از ابزارهای مالی		Panos, 2023 & Klapper
سختی مالی	عدم توانایی تأمین نیازهای اساسی	SM1_SM4	Ratner, 2022 & Danziger
	بار مالی		Shaefer, 2022 & Edin
	فشار ناشی از هزینه‌های غیرمنتظره		Warren, 2022 & Sullivan
	احساس ناامنی مالی		Kahn, 2023 & Kahn
رضایت مالی	احساس رضایت از وضعیت مالی	FM1_FM4	Furnham, 2022
	توانایی در مدیریت مالی		Sussman, 2023 & Koo
	تأمین نیازهای مالی		Hira, 2022 & Montalto
	مقایسه با دیگران		Hofmann, 2023 & Luhmann
رفاه مالی	حفظ استاندارد زندگی	FW1_FW4	McMahon, 2022
	آزادی مالی		Cohart, 2022 & Prawitz
	احساس امنیت مالی		Soutar, 2023 & Sweeney
	تأمین مالی آینده		Hanley, 2022 & Burch

۳-۴. روایی و پایایی ابزار

به منظور حصول اطمینان از روایی^۱ پرسشنامه، از روایی محتوایی (نظر خبرگان دانشگاهی) و روایی سازه (از طریق تحلیل عاملی تأییدی) استفاده شد. برای سنجش پایایی^۲ ابزار، ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) محاسبه گردید که مقادیر بالای ۰.۷ برای تمامی سازه‌ها، پایایی مطلوب پرسشنامه را تأیید نمود.

۳-۵. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های گردآوری شده پس از ورود به نرم‌افزار SPSS جهت تحلیل‌های توصیفی، برای آزمون مدل مفهومی وارد نرم‌افزار SmartPLS گردید. تحلیل داده‌ها در دو مرحله انجام شد: (۱) تحلیل مدل اندازه‌گیری به منظور بررسی روایی و پایایی سازه‌ها و (۲) تحلیل مدل ساختاری جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش و بررسی ضرایب مسیر.

۴- یافته‌های پژوهش

این بخش معمولاً به سه قسمت اصلی تقسیم می‌شود:

- یافته‌های توصیفی^۳
- ارزیابی مدل اندازه‌گیری^۴
- ارزیابی مدل ساختاری و آزمون فرضیه‌ها^۵

در این بخش، ابتدا ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه و آمار توصیفی متغیرها ارائه می‌شود و سپس نتایج حاصل از آزمون مدل مفهومی پژوهش گزارش می‌گردد.

۴-۱. یافته‌های توصیفی

برای توصیف ویژگی‌های نمونه آماری، از شاخص‌های فراوانی و درصد استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۱ ارائه گردیده است.

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، اکثریت پاسخ‌دهندگان (۵۷.۶٪) مرد و ساکن مناطق شهری (۸۰.۳٪) بوده‌اند. همچنین، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ سال (۴۷.۰٪) و سطح تحصیلات کارشناسی (۳۷.۹٪) می‌باشد.

در جدول ۲، شاخص‌های آمار توصیفی شامل میانگین و انحراف معیار برای متغیرهای اصلی پژوهش گزارش شده است.

^۱ : (Validity)

^۲ : (Reliability)

^۳ : (Descriptive Findings)

^۴ : (Measurement Model Assessment)

^۵ : (Structural Model Assessment and Hypothesis Testing)

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان (N=366)

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲۱۱	۵۷.۶۰٪
	زن	۱۵۵	۴۲.۴۰٪
وضعیت تأهل	مجرد	۱۸۳	۵۰.۰۰٪
	متاهل	۱۸۳	۵۰.۰۰٪
محل سکونت	شهری	۲۹۴	۸۰.۳۰٪
	روستایی	۷۲	۱۹.۷۰٪
سطح تحصیلات	دیپلم	۹۹	۲۷.۳۰٪
	کارشناسی	۱۳۹	۳۷.۹۰٪
	کارشناسی ارشد	۶۷	۱۸.۲۰٪
	دکتری	۶۱	۱۶.۷۰٪
گروه سنی	زیر ۲۵ سال	۱۰۵	۲۸.۸۰٪
	بین ۲۵ تا ۳۵ سال	۱۷۲	۴۷.۰۰٪
	بین ۳۶ تا ۴۵ سال	۷۲	۱۹.۷۰٪
	بالای ۴۵ سال	۱۷	۴.۵۰٪

جدول ۲: آمار توصیفی متغیرهای اصلی پژوهش

متغیر	میانگین (M)	انحراف معیار (SD)
سواد مالی (FL)	۳.۵۸	۱.۱۵
استرس مالی (FS)	۳.۴	۱.۴۸
سختی مالی (SM)	۳.۲۳	۱.۴۴
رضایت مالی (FM)	۳.۲	۱.۵۴
رفاه مالی (FW)	۳.۳۳	۱.۴۲

بر اساس نتایج جدول ۲، میانگین متغیر سواد مالی (۳.۵۸) همچنان بالاترین مقدار را در میان متغیرهای پژوهش به خود اختصاص داده است، که نشان‌دهنده سطح بالاتر دانش و آگاهی مالی در میان پاسخ‌دهندگان است. از سوی دیگر، میانگین رضایت مالی (۳.۲۰) همچنان پایین‌ترین مقدار را دارد، که بیانگر سطح پایین‌تری از رضایت افراد نسبت به وضعیت مالی‌شان است.

۲. ارزیابی مدل اندازه‌گیری (Measurement Model Assessment)

ارزیابی روایی محتوایی

تمام گویه‌های پرسشنامه، مقدار CVR بالاتر از حد قابل قبول ۰.۵۱ دارند و از نظر روایی محتوایی مورد تأیید هستند. تمام گویه‌های پرسشنامه مقدار $CVI \geq 0.79$ دارند و از نظر مربوط بودن، واضح بودن و سادگی تأیید شده‌اند. بنابراین، پرسشنامه نهایی برای مرحله گردآوری داده‌ها معتبر است. تعداد خبرگان که به گویه پاسخ "سودمند است" داده‌اند را در جدول زیر با نماد T نمایش داده ایم.

جدول شماره (۱): نتایج ارزیابی روایی محتوایی اقسام پرسشنامه (CVR, CVI)

شماره سؤال	T	CVR	CVI مربوط بودن	CVI واضح بودن	CVI سادگی	وضعیت روایی
FC1	۱۴	۱	۱	۰.۹۳	۰.۸۶	قابل قبول
FC2	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۹۳	قابل قبول
FC3	۱۳	۰.۸۵	۰.۸۶	۰.۷۹	۰.۸۶	قابل قبول
FC4	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۸۶	قابل قبول
FS1	۱۴	۱	۱	۰.۹۳	۰.۹۳	قابل قبول
FS2	۱۲	۰.۷۱	۰.۸۶	۰.۷۹	۰.۸۶	قابل قبول
FS3	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۹۳	قابل قبول
FS4	۱۳	۰.۸۵	۰.۹۳	۰.۹۳	۰.۸۶	قابل قبول
FL1	۱۳	۰.۸۵	۱	۱	۰.۹۳	قابل قبول
FL2	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۸۶	قابل قبول
FL3	۱۱	۰.۵۷	۰.۸۶	۰.۷۹	۰.۷۹	قابل قبول
FL4	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۹۳	۰.۸۶	قابل قبول
SM1	۱۳	۰.۸۵	۱	۰.۹۳	۰.۹۳	قابل قبول
SM2	۱۲	۰.۷۱	۰.۸۶	۰.۷۹	۰.۸۶	قابل قبول
SM3	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۸۶	قابل قبول
SM4	۱۴	۱	۰.۹۳	۰.۹۳	۰.۸۶	قابل قبول
FM1	۱۲	۰.۷۱	۱	۰.۹۳	۰.۹۳	قابل قبول
FM2	۱۳	۰.۸۵	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۹۳	قابل قبول
FM3	۱۲	۰.۷۱	۰.۸۶	۰.۷۹	۰.۸۶	قابل قبول
FM4	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۹۳	۰.۹۳	قابل قبول
FW1	۱۲	۰.۷۱	۱	۰.۹۳	۱	قابل قبول
FW2	۱۴	۱	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۸۶	قابل قبول
FW3	۱۲	۰.۷۱	۰.۸۶	۰.۷۹	۰.۹۳	قابل قبول
FW4	۱۲	۰.۷۱	۰.۹۳	۰.۹۳	۰.۸۶	قابل قبول

ارزیابی سازه

به منظور ارزیابی مدل اندازه‌گیری، پایایی و روایی سازه‌ها بررسی شد. برای سنجش پایایی از ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) و برای بررسی روایی همگرا از شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) استفاده گردید. نتایج در جدول ۳ گزارش شده است.

مطابق با نتایج جدول ۳، مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای تمامی سازه‌ها بالاتر از حد نصاب ۰.۷ و مقادیر AVE بالاتر از حد نصاب ۰.۵ می‌باشند که نشان‌دهنده پایایی و روایی همگرای مطلوب مدل اندازه‌گیری است. برای سنجش روایی واگرا نیز از معیار فورنل-لارکر استفاده شد. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که جذر AVE برای هر سازه (مقادیر روی قطر اصلی) از ضریب همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها (مقادیر زیر قطر) بزرگتر است که روایی واگرایی مدل را تأیید می‌کند.

جدول ۳: نتایج پایایی و روایی همگرای سازه‌ها

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)
سواد مالی	۰.۸۵۲	۰.۸۹۹	۰.۶۹۱
استرس مالی	۰.۸۸۱	۰.۹۲	۰.۷۴۲
سختی مالی	۰.۹۰۳	۰.۹۳۵	۰.۷۸
رضایت مالی	۰.۸۹۵	۰.۹۲۸	۰.۷۶۴
رفاه مالی	۰.۹۱	۰.۹۴۱	۰.۷۹۸

جدول ۴: نتایج روایی واگرا بر اساس معیار فورنل-لارکر

	۱	۲	۳	۴	۵
۱. رفاه مالی		۰.۸۹۳			
۲. رضایت مالی			۰.۸۷۴		
۳. سختی مالی				۰.۸۸۳	
۴. سواد مالی					۰.۸۳۱
۵. استرس مالی					
	۰.۵۵۱-	۰.۴۹۵	۰.۵۲۱	۰.۴۷-	۰.۴۵۵-
		۰.۵۵۱-	۰.۵۹-	۰.۶۸	۰.۸۶۱

۳. ارزیابی مدل ساختاری و آزمون فرضیه‌ها (Structural Model Assessment and Hypothesis Testing)

پس از تأیید روایی و پایایی مدل اندازه‌گیری، در این مرحله مدل ساختاری جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفت. برای این منظور، از روش بوت‌استرپینگ با ۵۰۰۰ نمونه‌گیری مجدد استفاده شد. معیارهای

کلیدی برای ارزیابی مدل ساختاری شامل ضرایب مسیر (β)، مقادیر معناداری (t-values)، ضرایب تعیین (R^2) و آزمون اثرات غیرمستقیم بود. نتایج این تحلیل در ادامه در جدول ۵ ارائه شده است. روابط مستقیم بین متغیرهای پژوهش به منظور آزمون فرضیه‌های H1 تا H4 مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این آزمون در جدول 5 نمایش داده شده است.

جدول ۵: نتایج آزمون فرضیه‌های مستقیم

نتیجه	آمار t (t-value)	ضریب مسیر استاندارد (β)	مسیر (از → به)
تأیید ($p > 0.001$)	۸.۶۲۴	۰.۳۵۱-	سواد مالی (FL) → سختی مالی (SM)
تأیید ($p > 0.001$)	۱۰.۹۸۶	۰.۴۸۳	استرس مالی (FS) → سختی مالی (SM)
تأیید ($p > 0.001$)	۱۲.۳۴۵	۰.۵۲۴-	سختی مالی (SM) → رضایت مالی (FM)
تأیید ($p > 0.001$)	۱۵.۶۷	۰.۶۱۸	رضایت مالی (FM) → رفاه مالی (FW)

همانطور که نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد، تمامی ضرایب مسیر در سطح خطای کمتر از ۰.۰۱ معنادار هستند (مقادیر t بزرگتر از ۲.۵۸)

سواد مالی تأثیر منفی و معناداری بر سختی مالی دارد. ($\beta = -0.351$) این یافته، فرضیه اول (H1) پژوهش را تأیید می‌کند.

استرس مالی تأثیر مثبت و معناداری بر سختی مالی دارد ($\beta = 0.483$)، که منجر به تأیید فرضیه دوم (H2) می‌شود. سختی مالی تأثیر منفی و معناداری بر رضایت مالی نشان می‌دهد. ($\beta = -0.524$) بر این اساس، فرضیه سوم (H3) نیز تأیید می‌گردد.

در نهایت، رضایت مالی تأثیر مثبت و معناداری بر رفاه مالی دارد ($\beta = 0.618$)، که فرضیه چهارم (H4) را تأیید می‌کند.

• بررسی ضرایب تعیین (R^2)

ضریب تعیین (R^2) نشان‌دهنده قدرت مدل در تبیین واریانس متغیرهای وابسته درونی است. مقادیر R^2 برای متغیرهای این پژوهش به شرح زیر است:

مقدار R^2 برای متغیر سختی مالی برابر با ۰.۴۱ است. این بدان معناست که ۴۱ درصد از تغییرات سختی مالی توسط دو متغیر پیش‌بین آن، یعنی سواد مالی و استرس مالی، تبیین می‌شود.

مقدار R^2 برای متغیر رضایت مالی برابر با ۰.۲۷ محاسبه شد که نشان می‌دهد ۲۷ درصد از واریانس این متغیر توسط سختی مالی تبیین می‌گردد.

مقدار R^2 برای متغیر رفاه مالی برابر با ۰.۳۸ به دست آمد. این مقدار نشان می‌دهد که ۳۸ درصد از تغییرات رفاه مالی توسط رضایت مالی توضیح داده می‌شود.

مقادیر به دست آمده برای ضرایب تعیین، قدرت تبیین‌کنندگی مدل را در سطح متوسط تا قوی نشان می‌دهند.

برای آزمون فرضیه‌های میانجی، از روش بوت‌استرپینگ با ۵۰۰۰ زیرنمونه استفاده شد. نتایج آزمون اثرات غیرمستقیم در جدول ۶ ارائه شده است.

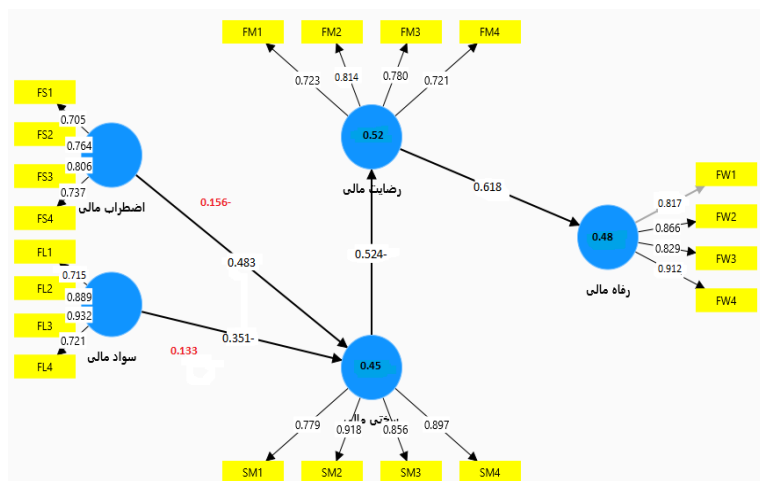
جدول ۶: نتایج آزمون فرضیه‌های میانجی

نتیجه	CI (Bootstrap) %۹۵	آمار t (t-value)	ضریب مسیر غیرمستقیم ($\beta_{indirect}$)	مسیر غیرمستقیم (زنجیره)
تأیید ($p > 0.001$)	[۰.۱۷۵, ۰.۰۶۲]	۶.۷۲۱	۰.۱۱۳	FL → SM → FM → FW
تأیید ($p > 0.001$)	[۰.۰۹۸- , ۰.۲۲۰-]	۷.۸۲۱	۰.۱۵۶-	FS → SM → FM → FW

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که نقش میانجی رضایت مالی در رابطه بین پیشایندها و رفاه مالی معنادار است. این یافته‌ها تأیید می‌کند که سواد مالی از طریق افزایش رضایت مالی به رفاه مالی بالاتر منجر شده و استرس مالی از طریق کاهش رضایت مالی، رفاه مالی را تضعیف می‌کند. اثر غیرمستقیم سواد مالی بر رفاه مالی از طریق زنجیره میانجی سختی مالی و رضایت مالی، مثبت و معنادار است ($\beta = 0.113$). این یافته فرضیه پنجم (H5) پژوهش را تأیید می‌کند. اثر غیرمستقیم استرس مالی بر رفاه مالی از طریق همین زنجیره میانجی، منفی و معنادار است ($\beta = -0.156$). این نتیجه نیز منجر به تأیید فرضیه ششم (H6) پژوهش می‌شود.

جدول ۷: ضرایب تعیین (R^2) سازه‌های درونی

متغیر درونی (Endogenous)	مقدار R^2	تفسیر کوتاه
سختی مالی (SM)	۰.۴۵	٪۴۵ واریانس SM توسط FL و FS تبیین می‌شود
رضایت مالی (FM)	۰.۵۲	٪۵۲ واریانس FM توسط SM تبیین می‌شود
رفاه مالی (FW)	۰.۴۸	٪۴۸ واریانس FW توسط FM تبیین می‌شود

جدول شماره (۲): "مدل مفهومی پژوهش و ضرایب مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم"

خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها

در نهایت، نتایج کلی آزمون تمامی فرضیه‌های پژوهش در جدول 7 به صورت خلاصه ارائه شده است.

جدول 7: خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

نتیجه	شرح فرضیه	فرضیه
تأیید	سواد مالی بر سختی مالی تأثیر منفی و معناداری دارد.	H1
تأیید	استرس مالی بر سختی مالی تأثیر مثبت و معناداری دارد.	H2
تأیید	سختی مالی بر رضایت مالی تأثیر منفی و معناداری دارد.	H3
تأیید	رضایت مالی بر رفاه مالی تأثیر مثبت و معناداری دارد.	H4
تأیید	سواد مالی به طور غیرمستقیم از طریق سختی مالی و رضایت مالی بر رفاه مالی تأثیر مثبت دارد.	H5
تأیید	استرس مالی به طور غیرمستقیم از طریق سختی مالی و رضایت مالی بر رفاه مالی تأثیر منفی دارد.	H6

بر اساس یافته‌های تحلیل مدل ساختاری، تمامی شش فرضیه مطرح شده در این پژوهش مورد تأیید قرار گرفتند. مدل میانجی:

نقش میانجی متوالی سختی مالی و رضایت مالی در روابط مستقیم و غیرمستقیم بین سواد مالی و استرس مالی با رفاه مالی تأیید شده است.

برازش مدل:

تمامی شاخص‌ها در سطح اطمینان ۹۹ درصد ($p < 0.01$) معنادار هستند، که نشان‌دهنده برازش مطلوب مدل ساختاری است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

۱-۵. تفسیر و مقایسه یافته‌ها

هدف اصلی این پژوهش، تبیین سازوکارهای روان‌شناختی-رفتاری مؤثر بر رفاه مالی از طریق بررسی هم‌زمان دو مسیر متضاد-مسیر توانمندسازی ناشی از سواد مالی و مسیر بازدارندگی ناشی از استرس مالی-و آزمون نقش میانجی متوالی «سختی مالی → رضایت مالی» بود. نتایج کلیدی پژوهش به‌اختصار عبارت‌اند از:

سواد مالی تأثیر منفی و معناداری بر سختی مالی داشت ($\beta = -0.351, t = 8.624, p < 0.001$)، یعنی افزایش دانش و مهارت‌های مالی با کاهش تجارب عینی مشکلات مالی همراه است. این یافته با مطالعات پیشین درباره نقش محافظتی سواد مالی در کاهش مشکلات اقتصادی همسواست (Lusardi & Mitchell, 2014; OECD, 2020). استرس مالی تأثیر مثبت و معناداری بر سختی مالی نشان داد ($\beta = 0.483, t = 10.986, p < 0.001$)، که بیانگر آن است فشارهای هیجانی ناشی از نگرانی‌های مالی می‌تواند تصمیم‌گیری و رفتارهای مالی را مختل کرده و تجربه سختی‌های عینی را تشدید نماید؛ این نتیجه با ادبیات مرتبط با پیامدهای منفی استرس مالی تطابق دارد (Guan et al., 2022).

سختی مالی به‌طور معناداری رضایت مالی را کاهش داد ($\beta = -0.524, t = 12.345, p < 0.001$)، که نشان می‌دهد تجارب عینی دشواری‌های مالی به‌سرعت در ارزیابی ذهنی فرد نسبت به وضعیت مالی منعکس می‌شوند؛ این ساز و کار با یافته‌هایی که رضایت مالی را میانجی رابطه وضعیت عینی و رفاه ذهنی نشان داده‌اند هم‌خوانی دارد (Fuladlu et al., 2023).

رضایت مالی تأثیر مثبت و معناداری بر رفاه مالی داشت ($\beta = 0.618, t = 15.670, p < 0.001$)، که نشان‌دهنده نقش محوری ارزیابی‌های ذهنی در شکل‌دهی به تجربه کلی رفاه مالی است.

آزمون میانجی‌گری متوالی نشان داد که سواد مالی و استرس مالی به‌طور غیرمستقیم و از طریق زنجیره «سختی مالی → رضایت مالی» بر رفاه مالی اثر می‌گذارند (سواد مالی: $\beta_{\text{indirect}} = 0.113, t = 6.721, p < 0.001$ ؛ استرس مالی: $\beta_{\text{indirect}} = -0.156, t = 7.821, p < 0.001$). این یافته‌ها نشان می‌دهد که اثر پیشایندهای شناختی و هیجانی بر رفاه مالی عمدتاً از مسیر تجربه عینی مشکلات مالی و سپس بازتاب این تجارب در رضایت ذهنی منتقل می‌شود، نه صرفاً از طریق اثرات مستقیم ساده. به عبارت دیگر، کاهش سختی‌های مالی و ارتقای رضایت مالی، کانال‌های کلیدی تبدیل دانش یا فشارهای روانی به سطح مرتبه‌بندی‌شده‌ای از رفاه مالی‌اند.

مقادیر R^2 به‌دست‌آمده نیز گویای قدرت تبیینی مناسب مدل هستند: ۴۵٪ واریانس سختی مالی، ۵۲٪ واریانس رضایت مالی و ۴۸٪ واریانس رفاه مالی توسط پیش‌بین‌های مدل توضیح داده شد؛ این مقادیر نشان می‌دهند مدل مفهومی ارائه‌شده توانسته بخش قابل‌توجهی از تغییرات سازه‌های میانی و پیامد را شرح دهد.

مقایسه با پیشینه پژوهش: نتایج حاضر با مطالعاتی که نقش سواد مالی در کاهش مشکلات مالی و نقش استرس مالی در تشدید آن را نشان داده‌اند همسو است و افزون بر آن، نوآوری این پژوهش در ارائه و آزمون زنجیره میانجی متوالی است که سازوکاری دقیق‌تر برای انتقال اثرات از سطح شناختی/هیجانی به رفاه فراهم می‌آورد؛

بنابراین پژوهش حاضر به بدنه نظری کمک کرده و شواهد تجربی جدیدی برای لزوم در نظر گرفتن توالی عینی → ذهنی در تحقیقات رفاه مالی ارائه می‌دهد.

۲-۵. پیامدهای نظری و کاربردی

پیامدهای نظری

تأکید بر ساختار دوگانه: یافته‌ها از ضرورت ادغام متغیرهای شناختی و هیجانی در مدل‌های تبیینی رفاه مالی حمایت می‌کنند و نشان می‌دهد که این اثرات باید با در نظر گرفتن مسیرهای میانجی متوالی مدل‌سازی شوند. تمایز بین سطح عینی و ذهنی: پژوهش نشان می‌دهد که تجارب عینی (سختی مالی) و ارزیابی‌های ذهنی (رضایت مالی) نقش‌های متفاوت اما پیاپی در شکل‌دهی به رفاه ایفا می‌کنند؛ این امر باید در نظریه‌پردازی‌های آینده لحاظ گردد.

پیامدهای کاربردی

سیاست‌گذاران و نهادهای عمومی: طراحی و اجرای برنامه‌های آموزش سواد مالی عمومی به همراه خدمات کاهش استرس مالی (مشاوره روان‌مالی، تسهیلات موقت، شبکه‌های حمایتی) می‌تواند از بروز سختی مالی جلوگیری کند و سپس با افزایش رضایت مالی، رفاه کل جامعه را ارتقا دهد.

دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی: ادغام دوره‌ها و کارگاه‌های مهارتی در زمینه برنامه‌ریزی بودجه، مدیریت بدهی و مدیریت استرس مالی برای دانشجویان و کارکنان دانشگاه‌ها توصیه می‌شود.

مؤسسات مالی و بانک‌ها: ارائه خدمات ترکیبی شامل آموزش مشتریان، شفاف‌سازی شرایط تسهیلات و پیاده‌سازی بسته‌های تسهیلی موقت برای مشتریان دچار مشکل، می‌تواند هم سختی مالی را کاهش دهد و هم رضایت مشتریان را افزایش دهد.

مشاوران و نهادهای حمایتی: برنامه‌های توانمندسازی که هم دانش مالی را بالا می‌برند و هم مهارت‌های مقابله‌ای با استرس را تقویت می‌کنند، اثربخشی بیشتری در ارتقای رفاه مالی خواهند داشت.

۳-۵. محدودیت‌های پژوهش

با وجود دستاوردهای پژوهش، چند محدودیت مهم وجود دارد که در تفسیر نتایج باید مدنظر قرار گیرد: داده‌های خوداظهاری: تمام اطلاعات با پرسشنامه خوداظهاری گردآوری شده که احتمال سوگیری‌های پاسخ‌دهی و common method bias را افزایش می‌دهد؛ انجام تست‌های مربوط (مثلاً Harman's one-factor test یا روش‌های مبتنی بر CFA) و افزودن شاخص‌های عینی مالی در مطالعات بعدی توصیه می‌شود.

متغیرهای حذف‌شده: عوامل دیگری مانند حمایت اجتماعی، خودکارآمدی مالی، ویژگی‌های شخصیتی یا سیاست‌های مؤسسات مالی محلی می‌توانند بر روابط مورد بررسی اثر بگذارند و در مدل کنونی لحاظ نشده‌اند.

گزارش آماری تکمیلی: اگرچه نتایج مسیرها و اثرات میانجی ارائه شد، گزارش جزئیاتی مانند f^2 ، Q^2 ، VIF و بازه‌های اطمینان bootstrap برای اثرات غیرمستقیم می‌تواند اعتبار نتیجه‌گیری‌ها را افزایش دهد؛ در نسخه نهایی مقاله پیشنهاد می‌شود این شاخص‌ها نیز اضافه شود.

۴-۵. پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

براساس یافته‌ها و محدودیت‌ها، مسیرهای زیر برای تحقیقات آینده پیشنهاد می‌شود:

- (۱) استفاده از طرح‌های طولی و/یا آزمایشی برای آزمون روابط علی بین سواد مالی، استرس مالی، سختی مالی، رضایت مالی و رفاه مالی.
- (۲) افزودن متغیرهای تعدیل‌گر مانند حمایت اجتماعی، شمول مالی، وضعیت اقتصادی خانوار یا خودکارآمدی مالی تا مرزهای اثرگذاری مدل مشخص‌تر شود.
- (۳) ترکیب داده‌های خوداظهاری با شاخص‌های عینی مالی (مثلاً سوابق پرداخت بدهی، موجودی حساب) برای افزایش روایی یافته‌ها.
- (۴) مطالعات مقایسه‌ای بین بافت‌های فرهنگی یا ملی مختلف جهت بررسی تعمیم‌پذیری مدل.
- (۵) طراحی و ارزیابی مداخلات ترکیبی (آموزش مالی + مداخلات کاهش استرس) و اندازه‌گیری اثرات آن‌ها بر سختی، رضایت و رفاه مالی به‌صورت تجربی.

۵-۵. نتیجه‌گیری نهایی

پژوهش حاضر نشان داد که رفاه مالی نتیجه تعامل پیچیده‌ای از عوامل شناختی و هیجانی است. سواد مالی به‌عنوان یک عامل توانمندساز از طریق کاهش سختی‌های مالی و افزایش رضایت مالی به بهبود رفاه منتهی می‌شود، در حالی که استرس مالی به‌عنوان یک عامل بازدارنده با تشدید سختی مالی و کاهش رضایت مالی رفاه را تضعیف می‌کند. یافته‌ها بر این نکته تأکید دارند که سیاست‌ها و برنامه‌های ارتقای رفاه مالی باید هم‌زمان به افزایش دانش مالی و کاهش فشارهای روانی مرتبط با مسائل مالی توجه کنند تا از تجارب عینی نامطلوب جلوگیری شده و ارزیابی ذهنی مثبت افراد از وضعیت مالی‌شان تقویت گردد. در خاتمه، توصیه می‌شود پژوهش‌های آتی با نمونه‌ها و روش‌های متفاوت این مدل را بازتولید کنند و اثرات مداخلات عملی را به‌صورت تجربی ارزیابی نمایند.

فهرست منابع

- فولادلو، ک.، نیسار، ت.، و سید، ج. (۱۴۰۲). نقش میانجی‌گری رضایت مالی در رابطه بین وضعیت مالی عینی و رفاه ذهنی: مرور نظام‌مند مطالعات پیشین. فصلنامه امور مصرف‌کنندگان، ۵۷(۲)، ۳۴۵-۳۶۴.
- حسینی، م.، احمدی، س.، و کریمی، ع. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر استرس مالی بر کیفیت زندگی و رفتارهای مالی. فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی و اقتصادی، ۱۲(۴)، ۱۰۱-۱۲۰.
- محقق‌زاده، ف.، صفری، م.، و یوسفی، ب. (۱۴۰۰). رابطه سختی مالی و رضایت مالی: تأثیر میانجی‌گری بر رفاه مالی افراد. فصلنامه اقتصاد و مدیریت، ۱۱(۳)، ۵۵-۷۲.
- رضایی، م.، فلاحتی، س.، و ترابی، ر. (۱۴۰۲). نقش رضایت مالی در ارتقای رفاه مالی: یک مطالعه تجربی در جامعه ایران. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۹(۱)، ۲۵-۴۰.

- Angel, S., James, A., & Williams, D. (2021). Financial hardship and its impact on well-being: A systematic review. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 185, 24–35. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.03.002>
- Ates, M., Kılıç, R., & Yılmaz, F. (2021). Financial literacy and its impact on financial behavior: Evidence from emerging markets. *International Journal of Financial Studies*, 9(3), 45–60. <https://doi.org/10.3390/ijfs9030045>
- Brüggen, E. C., Hogreve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S., & Löfgren, M. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. *Journal of Business Research*, 79, 228–237. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.03.013>
- Chen, H., & Volpe, R. P. (2022). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107–128.
- Danziger, S., & Ratner, R. K. (2022). Financial hardship and consumer decision-making: The role of emotions. *Journal of Consumer Research*, 48(1), 21–37. <https://doi.org/10.1093/jcr/ucab040>
- Edin, K., & Shaefer, H. L. (2022). *Extreme poverty in the United States: Understanding the new reality*. Brookings Institution Press.
- Fuladlu, K., Nisar, T., & Syed, J. (2023). Financial satisfaction as a mediator in financial well-being: A systematic review of literature. *Journal of Consumer Affairs*, 57(2), 345–364. <https://doi.org/10.1111/joca.12345>
- Guan, J., Wang, H., & Zhang, Y. (2022). Financial stress and its consequences: A review of literature. *Journal of Economic Psychology*, 89, 102473. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2022.102473>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
- Ng, W., & Diener, E. (2019). What matters for financial satisfaction: The role of income, spending, and expectations. *Journal of Happiness Studies*, 20(6), 1821–1838. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-0024-1>
- OECD. (2020). *OECD/INFE 2020 international survey of adult financial literacy*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/3c8d2af3-en>

Explaining Financial Well-Being Through Dual Pathways: Analyzing the Mediating Role of Financial Hardship and Financial Satisfaction in the Relationship Between Financial Literacy and Financial Stress

Sura Rafiq Abdulrazzaq Aldrogh

Department of Financial Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Mehdi Madanchi Zaj

Department of Financial Management, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
(Corresponding Author)
maadanchi@yahoo.com

Fatemeh Samadi

Department of Financial Management, East Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

Objective: This study aims to explain the psychological-behavioral mechanisms affecting financial well-being by proposing and testing a dual-path conceptual model. The model examines the sequential mediating role of financial hardship and financial satisfaction in the relationship between financial literacy (an enabling factor) and financial stress (a constraining factor) with financial well-being.

Methodology: This applied, descriptive-correlational study is based on structural equation modeling (PLS-SEM). The research population consisted of students and faculty members from public and private universities in Najaf, Iraq. A stratified random sample of 366 respondents was collected. Internationally validated scales were used to measure the constructs, and the data were analyzed using SPSS and SmartPLS software. Significance testing was conducted through bootstrapping with 5,000 resamples.

Findings: The results revealed that financial literacy had a significant negative effect on financial hardship ($\beta = -0.351$, $p < 0.001$), while financial stress had a significant positive effect on financial hardship ($\beta = 0.483$, $p < 0.001$). Financial hardship negatively affected financial satisfaction, and financial satisfaction positively influenced financial well-being. Financial literacy had an indirect positive effect on financial well-being via the chain of financial hardship $\rightarrow$ financial satisfaction, while financial stress had an indirect negative effect via the same chain.

Conclusion: Financial well-being is influenced by cognitive factors (financial literacy) and emotional factors (financial stress), which are transmitted through the mediating pathway of “reduction/increase in financial hardship $\rightarrow$ change in financial satisfaction.” Policymakers and educational and financial institutions are recommended to design integrated programs to improve financial literacy and reduce financial stress.

Keywords: Financial Well-Being; Financial Literacy; Financial Stress; Financial Hardship; Financial Satisfaction; Structural Equation Modeling